

Tarixinin ən qüdrətli Azərbaycanı artıq Qafqazın lider statusundan Avrasiya məkanının güc mərkəzinə çevrilib. Azərbaycan Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təminatçısı, logistik qovşaqlarının əlavə həmçinin öməkdaşlıq, sülh və inkişaf çağırışları ilə global miqyasda etibarlı tərəfdaş kimi qəbul olunur.

Bu kontekstdə tam müstəqil siyasəti ilə bütün bu realıqları yaradan Prezident İlham Əliyev regional liderlikdən global nüfuz sahibinə çevrilib.

Ölkəmizin güc mərkəzinə çevrilməsi, inkişafına görə dünyada tanınmasının əsas səbətlərindən biri də bölgələrimizin davamlı yüksəlişidir. Təsəffüfi deyil ki, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdakı quruculuğun bənzəri yoxdur. Həmin layihələr dünyanın ən nəhəng layihələridir.

Azərbaycanda davamlı inkişafdan olan bölgələrin ön sırasında dayananlardan biri də Naxçıvandır. Prezident İlham Əliyev Naxçıvanı inkişafına görə Azərbaycanın lider bölgəsi kimi tanıyır. Ötən əsrin 90-cı illərində ağır blokada, erməni təcavüzü, çətin sosial-iqtisadi böhranla üzlənən Naxçıvanın bu gün qitələri birləşdirməsi, Orta dəhlizin mühüm qovşağına çevrilməsi, türk dünyasının öməkdaşlıq mərkəzi kimi tanınması, məhz Heydər Əliyev siyasətinin - İlham Əliyev fəaliyyətinin real nəticəsi, daha dəqiq desək, təntənəsidir!

Blokada, çətin sınaqlar və qurtuluş missiyası

Türk dünyası üçün mühüm strateji əhəmiyyət kəsb edən, Şərqlə Qərbin qovşağında, böyük İpək yolunun üzərində yerləşən qədim yurdumuz Naxçıvan tarixən gərgin mübarizələr meydanına çevrilib. Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları notisində Naxçıvan uzun müddət tam təcrid və ağır blokada şəraitində qalıb.

100 illik yubileyini qeyd edən muxtar respublikanın tarixinə qısa nəzər yetirsək görürük ki, bu yurdun ağır sınaqlardan qurtuluşu Ulu Öndər Heydər Əliyevin üzəgötürən, qətiyyətli siyasəti sayəsində reallaşdı. Dəqiq sözlərlə, muxtar respublikanın son 50 illik siyasəti dövrü məhz dahi şəxsiyyətin adı ilə bağlıdır.

Xüsusilə, Ümmümilli Liderin 1990-1993-cü illərdə Naxçıvanın olmasını, nəinki Naxçıvanı, eləcə də Azərbaycanı böyük təhlükədən xilas edib. Dahi şəxsiyyətin Naxçıvanın blokadadan çıxarılması üçün atdığı ilk addımlardan biri qarşıdaş Türkiyə ilə əlaqələrin qurulmasıdır. Həmin dövrdə Naxçıvanda Ulu Öndərin "Bir millət, iki dövlət" fikirlərinin reallığa çevrilməsi mərhələsi başlandı. Dahi şəxsiyyətin 1992-ci il mart ayının 22-dən 24-dək Türkiyəyə səfəri çərçivəsində "Azərbaycana bağlı Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Türkiyə Cümhuriyyəti arasında öməkdaşlıq protokolu" imzalanıb. Həmin il mayın 28-də iki ölkə arasında iqtisadi, mədəni, sosial, siyasi əlaqələrin inkişafı simvolu hesab olunan Sədərək-Dilucu körpüsü istifadəyə verilib. Körpünün istifadəyə verilməsi ilə Naxçıvanda blokadanın ağır fəsadlarının tədricən aradan qaldırılmasına, əhalinin maddi rifah halının yaxşılaşdırılmasına, muxtar respublikanın dünyaya tanınmasına, Qərbdə inteqrasiyasına başlanılıb. Eyni zamanda bu, Türkiyənin şərqi vilayətlərinin inkişafına töhfə verib, nəqliyyat əlaqələrinin inkişafı və beynəlxalq daşımalar üçün yeni istiqamət müəyyənləşdirib. Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə yaradılan "Ümid körpüsü" iki qarşadaş xalqı bir-birinə qovuşdurmaq, yurdan-yurda, kəndindən-kəndinə köprü salmaq baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edib. Bu körpü Azərbaycan-Türkiyə əlaqələrinin inkişafının başlanğıcı olub.

Naxçıvanlılar həmişə olduğu kimi, müdriklərini göstərərək Ulu Öndərin ətrafında bir yumruq kimi sıx birləşib və erməni işğalçılarına tutarlı cavab veriblər. Ulu Öndərin qətiyyəti, müdrikliliyi, cəsarəti, naxçıvanlıların ona olan inamı bu ağır sınaqdan çıxmaq üçün əlverişli imkan yaradıb.

Naxçıvanda əsas qoyulan qarşadaşlıq Şuşa zirvəsində daha da möhkəmlənir

Ulu Öndər Heydər Əliyevin muxtar respublikanın inkişafına göstərdiyi xüsusi diqqət hazırda Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi siyasətin prioritet istiqamətlərindən birini təşkil edir.

Əgər Ulu Öndər Heydər Əliyevin türk xalqları arasında öməkdaşlıq platformasına çevirdiyi "Ümid körpüsü" üzərində müstəqil türk dövlətlərinin müstəqil birliyinin əsası qoyuldu, Prezident İlham Əliyev Naxçıvanı türk dünyasının öməkdaşlıq mərkəzi statusuna sahibləndirdi. Avrasiyada yeni güc mərkəzi kimi tanınan Türk Dövlətləri Təşkilatının (yaradılarkən adı Türkdillil Ölkələrin Öməkdaşlıq Şurası) 15 il öncə, 2009-cu ildə yaradılmasına dair qərarın məhz Naxçıvanda keçirilmiş Zirvə görüşündə qəbul edilməsi də, bu qədim Azərbaycan yurdunun türk dünyası üçün böyük rəmzi əhəmiyyətə malik olduğunu göstərir.

Naxçıvan şəhəri 2018-ci il üçün "İslam mədəniyyətinin paytaxtı" elan edilib. Naxçıvanın islam mədəniyyətinin və gənclərinin paytaxtı olması həm də keçmişlə gələcək arasında sağlam köprü, nəsillərarası qırılmaz mənəvi bağlar deməkdir.

İkinci Qarabağ müharibəsindəki şanlı Zəfərimiz isə yeni realıqların formalaşdırıldı. Qars müqaviləsindən 100 il sonra - 2021-ci il iyunun 15-də Azərbaycan və Türkiyə prezidentlərinin imzaladıqları Şuşa Bəyannaməsi iki dost və qarşadaş ölkənin Qars müqaviləsinə sadiq olduqlarını bir daha təsdiq etdi. Şuşa Bəyannaməsi Qars müqaviləsinin məntiqi davamı olmaqla, Cənubi Qafqazda münasibətlərin yeni istiqamətdə inkişafının əsasını qoydu. Bu gün istisnasız olaraq qeyd etməliyik ki, həm Qars müqaviləsi, həm də Şuşa Bəyannaməsi regionda sülhə, sabitliyə və öməkdaşlığa təminat verən mühüm tarixi-hüquqi sənədlərdir.

Prezident İlham Əliyevin milli maraqlara əsaslanan, müasir dövrün realıqları və çağırışlarına cavab verən çoxşaxəli siyasətində türk dövlətləri ilə ortaq mənəvi dəyərlərə və müştərk strateji maraqlara əsaslanan münasibətlərin inkişafı xüsusi yer tutur. Dövlət başçısı türk dünyasında öməkdaşlığın dərinləşdirilməsinə, xüsusilə də Türk Dövlətləri Təşkilatının gücləndirilməsinə böyük önəm verir.

Azərbaycan Prezidentinin ideya və təşəbbüsü əsasında 2009-cu il oktyabrın 3-də imzalanan Naxçıvan Sazişi ilə Türkdillil Dövlətlərin Öməkdaşlıq Şurasının yaradılması, mütəmadi olaraq mühüm qərarlarla qəbul olunduğu Zirvə görüşlərinin keçirilməsi və digər amillər çoxtərəfli əlaqələrin gücləndirilməsi üçün etibarlı zəmin yaratmış, bu təsisat uğurlu inkişaf yolunu keçərək beynəlxalq səviyyədə böyük siyasi çəkiyə və nüfuzla malik Türk Dövlətləri Təşkilatına çevrilmişdir. Naxçıvanda əsas qoyulan qarşadaşlıq bu gün Şuşa zirvəsində daha da möhkəmlənir, daha da təşkilatlanır.

Yeni Azərbaycan Partiyasının təşkilatlığı ilə Şuşa şəhərində Milli Qurtuluş Günü və Şuşa Bəyannaməsinin imzalanmasının üçüncü ildönümünə həsr olunmuş "Türk Dövlətləri Təşkilatı: geosiyasi realıqlar və qlobal kateklizmlər fonunda yeni strateji hədəflərə doğru" mövzusunda keçirilən beynəlxalq konfrans da bunu bir daha təsdiqləyir.

Prezident İlham Əliyevin 2023-cü ilin iyulun 5-də imzaladığı "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi barədə sərəncamı isə Naxçıvanın yeni tərəqqisinin yol xəritəsi hesab edilir. Məhz bunun nəticəsidir ki, hazırda muxtar respublika dövlət proqramları və infrastruktur layihələrinin uğurla gerçəkləşdirir, ölkənin iqtisadi güdrətinin artırılmasına və intellektual potensialının gücləndirilməsinə yaxından iştirak edir. Naxçıvan beynəlxalq miqyaslı mötəbər təd-



Davamlı inkişaf, səmərəli islahat, real nəticə

Prezident İlham Əliyev Naxçıvanın geostrateji mövqeyini artıq global səviyyəyə yüksəldib

birlərin ardıcıl keçirildiyi məkənlərdəndir.

Prezident İlham Əliyev Naxçıvanın geostrateji mövqeyini artıq global səviyyəyə yüksəldib.

Naxçıvanda inkişaf faizlərlə deyil, dəfələrlə ölçülür

Naxçıvan bütün sahələrdə üzrə böyük sürətlə inkişaf edərək, sözlən əsl mənəsinə, möhtəşəm intibah mərhələsi yaşayır. Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə Naxçıvanda Prezidentin Səlahiyyətli Nümayəndəsi İnstitutunun fəaliyyəti başlanıb və məqsədyönlü islahatların uğurla həyata keçirilməsi ilə muxtar respublikada yeni inkişaf mərhələsinin başlanması təmin edilib və qədim diyar bu gün modern yüksəliş dövrünə qədəm qoyub.

Dövlət başçısının təsdiq etdiyi "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı" isə qədim yurdumuzun modern inkişafını şərtləndirən çox mühüm sənəddir. Dövlət proqramının Təsisatlı Tədbirlər Planında nəzərdə tutulan layihələrə nəzər yetirdikdə aydın şəkildə görünür ki, tezliklə muxtar respublikanın sosial-iqtisadi, mədəni həyatında yeni inqilabi yeniliklər olacaq.

Ümumiyyətlə, Naxçıvanın hazırkı inkişafı onu deməyə əsas verir ki, inkişaf faizlərlə deyil, dəfələrlə ölçülür. Bunu sosial-iqtisadi göstəricilərə nəzər yetirsək, aydın görə bilərik.

Məsələn, 2023-cü il maliyyə göstəriciləri baxımından Naxçıvan Muxtar Respublikası üçün uğurlu il olub. Ötən il iqtisadi inkişafın əsas göstəricisi olan ümumi daxili məhsul istehsalı 1 milyard 395 milyon 758 min manat olub, hər bir nəfərə düşən ümumi daxili məhsul istehsalı isə 2 min 988 manat təşkil edib.

2023-cü ildə Naxçıvan Muxtar Respublikası büdcəsinin gəlirləri 152,2 milyon manat plana qarşı 121,13 faiz və ya 184 385 484 manat məbləğində icra edilib, büdcəyə nəzərdə tutulandan 32 163 484 manat çox vəsait toplanıb. İl ərzində Naxçıvan büdcəsinin xərcləri 605 013 000 manat proqnozla qarşı 16,6 faiz və ya 100 696 957 manat az, 504 316 058 manat məbləğində icra edilib. Bu məbləğ 2022-ci ilin analoji xərc göstəricisindən (605 869 766) 101 553 723 manat azdır. Bu isə o deməkdir ki, Naxçıvan büdcəsi ötən il səmərəli və qənaətlə xərclənib, şəffaflik, dürüstlük əsas prinsiplərini götürür.

2023-cü ildə Azərbaycan Respublikasının mərkəzləşdirilmiş

xərclərindən Naxçıvan Muxtar Respublikası büdcəsinə ayrılan dotasiya nəzərdə tutulandan (452 791 000 manat) 30,43 faiz və ya 137 791 000 manat az, 315 milyon manat məbləğində icra edilib. 2023-cü ildə alınmış dotasiya 2022-ci illə müqayisədə (425 milyon manat) 110 milyon manat az olub.

Bu da onu göstərir ki, artıq mərkəzdən əsliqlə azalıb, daxilə yeni resurslardan, iqtisadi imkanlardan daha səmərəli istifadə edilib. Muxtar Respublika iqtisadiyyatının davamlı inkişafının təminatı, yerli resurs və xammalla işləyən, ixrac qabiliyyəti məhsullar istehsal edən sahələrin yaradılması istiqamətində tədbirlər görülüb.

Əminliklə deyə bilərik ki, bütün bu uğurlar Prezident İlham Əliyev tərəfindən Muxtar Respublikada həyata keçirilən islahatların ruhuna uyğundur.

2023-cü ildə muxtar respublikada 593 milyon 899 min manat dəyərində sənaye məhsulu istehsal edilib ki, bunun da 529 milyon 326 min manatı və ya 89,1 faizi malların, 64 milyon 573 min manatı və ya 10,9 faizi isə xidmətlərinə payına düşüb. Ümumi sənaye məhsulunun 85 faizi qeyri-dövlət sektorunda istehsal edilib. Sənayenin inkişafı məqsədilə təsərrüfat subyektlərinə bank və kredit təşkilatları tərəfindən 2023-cü ildə 41 milyon 52 min manat kredit verilib ki, bu da bir il öncəki göstəricidən 3,5 dəfə çoxdur. Ötən il muxtar respublikanın kənd təsərrüfatında 358 milyon 429 min manatlıq məhsul istehsal edilib. 2023-cü ildə muxtar respublikada 1094 yeni iş yeri açılıb ki, bu da 2022-ci ildəki müvafiq göstəricidən 2,7 dəfə çoxdur. Açılmış iş yerlərinin 224-ü dövlət sektorunda, 870-i isə qeyri-dövlət sektorunda qeydə alınıb. Bütün açılmış iş yerləri daimi xarakterli olub.

Əhalinin sosial təminatının yaxşılaşdırılması istiqamətində də mühüm işlər görülüb. Belə ki, müvafiq nazirliyin və tabeli qurumların fəaliyyəti ilə bağlı elektronlaşmaya daşımalar, 17 elektron alt sistem yaradılıb ki, bunlardan 10-u tam və ya qismən tətbiq olunub.

Azərbaycanda dövlət siyasətinin əsas prioritetlərindən olan səhəd ailələrinə, veteranlara diqqət və qayğı hər zaman yüksək səviyyədə həyata keçirilib. Hər zaman səhəd ailələrinə, qazilərimize xüsusi həssaslıqla yanaşan Prezident İlham Əliyev onların hərtərəfli təminatı üçün fərman və sərəncamlar imzalayıb. Postmüharibə dövründə səhəd ailələri, müharibə əlilləri və həssas təbəqədən olan digər şəxslər mənzil və avtomobillərlə təmin edilirlər və proses bu gün də davam etdirilir. Bütün bölgələri-

mizdə olduğu kimi, Naxçıvanda da bu kateqoriyadan olan ailələrə xüsusi həssaslıqla yanaşılır.

Ötən il Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün müdafiəsi ilə əlaqədar yaralananların və səhəd ailələrinin təminatına dəstək fondu ("Dəstək" Fondu) tərəfindən 195 səhəd ailəsi və müharibə ilə əlaqədar əlilliyi müəyyən edilmiş şəxsə, o cümlədən "Zəfər düşərgəsi"ndə iştirak edən 30 nəfər səhəd övladı və 14 səhəd ailəsi üzünə, ümumilikdə, 477 min 799 manat məbləğində vəsait xərclənib. Dövr ərzində 3 min 315 şəxs əlillik dərəcəsi alıb. İl ərzində az-təminatlı ailələrə ödənilmiş ümumən dövlət sosial yardımının məbləği 5 milyon 140 min 465 manat təşkil edib.

Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasının İcraiyyə Komitəsinin 28 aprel 2023-cü il tarixli məktubuna uyğun olaraq muxtar respublikada yaşayan 2700 az-təminatlı, səhəd və qazi ailələrinə 245,768 manat dəyərində ərzaq sovqatı verilib.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Həmkarlar İttifaqları Şurasının da fəaliyyətinə nəzər yetirsək, burada da uğurlara, atılan müsbət addımlara şahidlik etmiş oluruq. Ötən il Naxçıvan Muxtar Respublikası Həmkarlar İttifaqları Şurası tərəfindən 540 nəfərə maddi dəstək göstərilib, 7700 nəfər az-təminatlı ailəyə sovqat göndərilib. Təkcə onu demək kifayətdir ki, ötən 3 ildə Naxçıvanda çox mühüm sosial layihələr həyata keçirilib və 14 min ailəyə yardımlar göstərilib.

Ümumilikdə, bu ilin son 5 ayının göstəriciləri də onu deməyə əsas verir ki, Naxçıvanda bütün sahələrdə yüksəliş davam edir. Bütün bunlar Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi islahatların bəhrəsidir desək, yanılmırıq.

Prezidentin Səlahiyyətli Nümayəndəliyinin fəaliyyəti göz önündədir. Naxçıvana hər səfərimdə bu dəyişiklik və inkişaf konkret faktlar, yeni quruculuq, abadlıq məkanlarının təmsalında aydın görünür. Eyni zamanda seçicilərin razılığı da göstərir ki, Naxçıvan yeni hədəflərə doğru düzgün yoldadır. Seçilərimlə hər dəfə görüşəndə bu dəstəyə, qayğıya görə Prezident İlham Əliyevə təşəkkürlərini, minnətdarlıqlarını çatdırırlar.

Naxçıvan global "hab"ə çevrilir

"Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nda əksini tapmış inki-

naətlə yanaşı, ətraf mühitə atılan zərərli tullantıların miqdarını da xeyli azaldacaq.

Qədim Naxçıvan diyarı Şərqlə Qərbin qovşağında, tarixi ticarət yollarının üzərində yerləşdiyi üçün hələ Orta əsrlərdə dünya ipək ticarətinin əsas mərkəzlərindən birinə çevrilmişdi. Həm İrandan Gürcüstan və Dağıstana gedən ticarət yolu üzərində yerləşməsi, həm də Naxçıvan tacirlərinin Avropanın böyük sənaye mərkəzləri ilə geniş əlaqələr qurması bölgənin hərtərəfli inkişafına səbəb olmuşdu.

Naxçıvan Muxtar Respublikasını Azərbaycanla bağlayan demir yolu xətti 1941-ci ildən fəaliyyət göstərirdi. Ermənistanın Azərbaycana hərbi təcavüzü notisində 1991-ci ildən bu demir yolu xətti fəaliyyəti məcburi şəkildə dayandırdı və bununla da Muxtar Respublikanın Azərbaycanın digər bölgələri ilə quru əlaqəsi tamamilə kəsildi. Azərbaycanın əsas hissəsini Naxçıvanla birləşdirən və uzunluğu 638 kilometr olan yolun 44 kilometrini Ermənistan üzərindən keçir və bu yol 30 il müddətində tam blokada şəraitində olub.

44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycanın möhtəşəm qələbəsi Avrasiyanın geostrateji xəritəsində yeni imkanlar yaratdı. Beynəlxalq nəqliyyat sisteminin yenidən qurulması bir çox Asiya ölkəsi üçün, eləcə də Azərbaycan və onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan üçün çox əhəmiyyətlidir.

Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının demir yolu nəqliyyatının bərpa edilməsinə dair razılaşdırmanın əldə olunması və bu regionu Azərbaycanın digər rayonları ilə əlaqələndirən yeni avtomobil yolunun qədimliyinin planlaşdırılması qədim diyarın müasir inkişafında xüsusi əhəmiyyətə malik olacaq. Zəngəzur dəhlizi isə Naxçıvanın türk-islam dünyasına açılan qapı kimi rolunu artıracaq. Bununla yanaşı, Naxçıvana quru dəhliz açılması, bütövlükdə, Azərbaycan iqtisadiyyatının, eləcə də turizmin inkişafı istiqamətində olduqca zəruri addımdır. Ölkəmizin coğrafi imkanları və turizm potensialının artırılması üçün həm işğal edilən ərazilərdə təyinatlı, həm də Naxçıvan ərazisinin tam formataş şəkildə inteqrasiyasını təmin etmək üçün bu dəhliz böyük rola malikdir.

Zəngəzur dəhlizi Azərbaycanın Türkiyə vasitəsilə Avropaya, İran yolu ilə Asiyaya, Bakıdan keçməklə Rusiyaya doğru əlaqələrinin genişləndirilməsində böyük rol oynayacaq. Bununla da gələcəkdə regionda həm sosial-iqtisadi münasibətlər, həm də turizm əlaqələri daha da genişləncək.

Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə Naxçıvana Türkiyə, Rusiya və digər ölkələrdən gələn turistlərin sayı da artacaq. Bu dəhliz türk dünyasına inteqrasiyada da mühüm rol oynayacaq. Türkiyənin Naxçıvan vasitəsilə Orta Asiyaya çıxışı isə qeyd-şərtsiz muxtar respublikanın iqtisadi inkişafına öz töhfəsini verəcək. Türkiyə və Orta Asiya iqtisadi əlaqələrinin ön əhəmiyyətli marşrutu üzərində olmaq Naxçıvanı turizm sahəsində daha ön sıralara daşıyacaq. Yəni bu dəhliz Orta dəhlizin əsas xəttini təşkil edəcək.

Ümumi olaraq, ölkə iqtisadiyyatının dayanıqlılığını nəqteyi-nəzərindən dəhlizin açılması uzun müddətli perspektivdə milli iqtisadiyyatımızda investisiyaların xüsusi çəkisinin artmasına səbəb olacaq. Şübhəsiz ki, investisiyaların artımı və digər ölkələrdən Azərbaycanın, o cümlədən Naxçıvanın dayanıqlı iqtisadi artımının sürətlə inkişaf etməsinə müsbət şərait yaradacaq. Eyni zamanda dəhlizin istifadəyə verilməsi ölkəmizdə və muxtar respublikada qeyri-neft sektoru üzrə istehsal edilən məhsulların dünya bazarına çıxarılması imkanlarının genişlənməsinə şərait yaradacaq.

Yüksəlişinin yeni mərhələsində olan Naxçıvan Prezident İlham Əliyevin islahatlar kursuna uyğun olaraq daha möhtəşəm inkişaf yolunda inamla addımlayır. Tezliklə açılacaq Zəngəzur dəhlizi isə Naxçıvanı global nəqliyyat-tranzit "hab"ına çevirəcək və qədim yurdumuz Avrasiya məkanının mühüm körpüsü statusuna sahibləncək.

Sattar MÖHBALİYEV,
Milli Məclisin deputatı,
Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasının sədri